

Muqeddes Kitab

Tewrat 37-qisim

«Hagay»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Tewrat 37-qisim

«Hagay»

(Hagay peyghemberning kitabi)

Kirish söz

Peyghember toghrisida

Hagay we uning ailisining shexsiy arqa körünüshi toghruluq éniq xatirilirimiz yoq.

Yézilghan waqti

Kitabning yézilghan waqti toghruluq qilche guman yoq. Hagay bizge uqturiduki, u mezkur bésharetlerni Pars impératori Darius (Xispastis)ning ikkinchi yilida qobul qilghan. Astronomiyelik uchurdin shu yilning del miladiyedin ilgiriki 520-yili ikenlikini békitkili bolidu.

Kitabning tarixiy arqa körünüshi

Démek, kitab miladiyedin ilgiriki 520-yili yézilghan. Israil xelqi Babil impériyesige 70 yil sürgün bolush azabini tartqanidi (miladiyedin ilgiriki 605-538-yillar). Yeshaya peyghember Israilning Babilda mushundaq sürgün bolidighanliqini ikki esir ilgiri aldin'ala éytqanidi. Yeremiya peyghembermu sürgün bolush waqtining 70 yil bolidighanliqini aldin'ala éytqanidi. Yeshaya peyghember yene Xudaning «Qoresh» isimlik bir Pars impératorini textke olturghuzidighanliqini aldin'ala éytqan. Uning déyishiche bu impérator sürgün qilinghan kishilerge wetinige qaytishqa ruxset béridu we hetta Perwerdigarning Babillar weyran qilghan ibadexanisini qaytidin qurushni buyruydu.

Del Yeshaya we Yeremiya aldin'ala éytqandek, miladiyedin ilgiriki 539-yili Babil impériyesi Pars impériyesi teripidin ghumitildi. Yeshaya hetta bu impératorning ismi «Qoresh»ni aldin'ala éytqanidi. Uning déginidek «büyük Qoresh» sürgün bolghanlarga wetinige, yeni Pelestinge qaytishqa ruxset bérup ibadexanini qaytidin qurushni buyrudi. Halbuki, peqet cheklik bir qisim ademlerla shundaq qilishni talliwaldi. Qalghan kishiler Mésopotamiyede turuwerdi. Ular shu yerning rahet turmushigha könüp qalghan, eslidiki déhqanchiliq hayatini sodigerlikke almashтурghan bir xelq bolup qalghanidi. Bu weziyetning dawamlishishi bilen Yehudiy xelqining soda qilish qabiliyitining dangqi chiqqan.

Qaytip kelgen kishiler («Xudaning qaldisi» yaki «xelqning qaldisi») zor ümidler bilen qaytti; Yeshaya, Yeremiya we Ezakiyal peyghemberler «Qutquzghuchi-Mesih» we Uning tilsimat samawi padishahliqi toghruluq karamet bésharetlerni bergenidi. Kishilerning «bu bésharetler tézla emelge ashurulamdikin» deydiqan zor ümidliri bar idi. Biraq ular qaytip kelgende, özining öylirini, déhqanchiliq meydanlirini qayta qurushtiki japaliq ishlargha yüzlengenidi. Uning üstige etrapniki eller ulargha köp awarichilik sélip berdi. Israil özi musteqil dölet emes idi, belki Pars impériyesige béqindi idi («Ezra», 1-3-bab).

«Hagay»

Eslide Sulayman salghan «muqeddes ibadtxana»ning qayta qurulushida miladiyedin ilgiriki 535-yili ish boshlanghan bolsimu, biraq xelq uningdin tézla qol üzgenidi. Buning sewebliri az emes idi. Birinchidin, özlirining öylirini, déhqanchilik meydanlirini qayta qurushmu kichik ish emes idi. Buningdin éghiri shuki, etraptiki eller ibadtxana toghruluq: «Bu ishlar isyaning bashlinishi» dégendek gheywet-shikayetlerni chiqarghan, kéyinki Pars impératori «Artakserksis» (yaki «Artaxshashta») uninggha ishinip ketken hemde qurulushni derhal toxtitish kérek dégen yarliqni chüshürgenidi. Buni az dep, Sulayman qurghan esli ibadtxanining heywisini körgen bezi moysipitlarning uni eslep: «Hazir salidighan bu öy eslidiki shereplik öyge sélishturghanda héchnémige erzimeydu» dégenliri xelqning könglige soghuq su sepkenidi. Qurulush 15 yil toxtitip qoyulghanidi.

Biraq Yeshayaning 200 yil ilgiriki béshariti boyiche roshenki, ibadtxanining qurulushi Xudaning iradisi idi. Xuda ikki ademni, yeni Hagay we Zekeriya peyghemberni ornidin turghuzdi. Gerche impératorning «toxtitish yarliqi» chüshürgenlik tüpeylidin, qayta qurulush qilghuchilarning jazagha uchrash mumkinchiligi bolsimu, ikki peyghember xelqge: — U muqeddes ish pütmise bolmaydu dep, küchlük righbetlendüridighan sözlerni yetküzdi. Bolupmu Hagay peyghember ulargha körsitiduki, ular Xudaning éniq ayan qilghan iradisi boyiche qilmighanliqidin, herxil qiyinchiliq ularning béshigha chüshken. Ziraetlerge chéketke, hal chüshken bolup, ularning shexsiy iqtisadiy ishlirida chüshendürgili bolmaydighan ongaysizliqlar ularni daim ach qalduridu. Biraq ular eger hazir Xudaning méhribanliqigha ishinip özining iqtisadiy qiyinchilirligha qarimay, Uning öyini qurushqa kirishken bolsa, emdi U ularning ishlirini onghashap, beriketleytti.

Bu xelqler her dewrde eslinip teriplinishke layiqki, ular Xudaning ularning bixeterlikini kapaletleydighanliqigha héch tashqi ispat bolmighan ehwalda, jan-dil bilen Xudaning sözini qobul qilip qurulushqa kirishiti. Xuda ularning imanini heyran qalarliq yolda testitqlidi. Uzun ötmeyla, impérator özi xanliq yilnamilerni tekshürtüp Qoreshning on alte yil ilgiriki ibadtxanini qurush toghruluq yarliqini tépip, ishni tézla püttürüş üçün öz xezinisidin köp meblegh ajratti (Tewrat, «Ezra», 4-6-bab). Hagayning bésharitining shundaq testitqlinishi xelqning ishench-étiqadini téximu kücheytti. Peqet töt yérin yil ichidila ular binani pütküzdi.

Hagay peyghember yene **«Bu öyning kéyinki shan-sheripi eslidikidin zor bolidu»** dégen bésharetini bergenidi.

Mana bu emdi Hagaygha tapshurulghan wehiyning asasiy mezmunidur. Töwende köridighinimizdek, uning bésharetliri eyni waqittiki bu mesililerdin ötüp axirqi zamandiki ulugh weqelerge, Xudaning seltenitining shan-shöhritige atlaydu. Biz bu ishlar üstide «qoshumche söz»imizde yene azraq toxtilimiz.

Diqqet qilishqa tégishlik bezi nuqtilar: —

- (1) Hagay bésharetlerning özining emeslikini, belki Xudaning éytqanliqini: **«Perwerdigar mundaq deydu...»**, **«Reb Xuda mundaq dédi»** dégendek ibariler bilen 20 qétim bizge eslitidu.
- (2) Xudaning körsetmisini ada qilishta kéchiktürüş xeterlik.
- (3) Kitapta üç künde éytılghan töt ayrim bésharet bar.

Mezmun: —

(1) (1:1-15)	Birinchi wehiy: eyib we uni tüzitish yoli
(2) (2:1-9)	Ikkinchi wehiy: meyslinish, righbetlendürüş
(3) (2:10-19)	Üchinchi wehiy: tenbih; beriketni ata qilish wedisi
(4) (2:11-23)	Tötinchi wehiy: axirqi zaman — ellerni zilzilige sélish, Zerubbabelning bexti

Hagay

Birinchi wehiy we xelqning inkasi

1¹ Darius padishahning ikkinchi yili, altinchi aynning birinchi kuni, Perwerdigarning sözi Hagay peyghember arqiliq Shéaltielning oghli, Yehudaning waliyisi Zerubbabelge hem Yehozadakning oghli, bash kahin Yeshuagha keldi: —

² Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

Bu xelq: «Waqti kelmidi, Perwerdigarning öyini qurush waqti téxi kelmidi» — deydu.

³ We Perwerdigarning sözi Hagay peyghember arqiliq kélip mundaq déyildi: —

⁴ Bu öy téxichila xarabe tursa, bu siler taxtaydin bézelgen öyliringlarda yashaydighan waqitmu?

⁵ Mana, Perwerdigar mundaq deydu: —

— Qiliwatqininglar üstide köngül qoyup oylininglar!

⁶ Térighininglar köp, yighiwalidighininglar az.

Yeysiler, biraq toymaysiler;

Ichisiler, biraq qanmaysiler;

Kiyisiler, biraq héchqandaq illimaysiler;

Ish heqqi alghuchi bolsa,

Xuddi ish heqqini töshük hemyangha salghangha oxshashtur.

⁷ — Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

Qiliwatqininglar üstide köngül qoyup oylininglar!

⁸ Taghqa chiqip, yaghachni élip kélinglar, öyni qurunglar; shundaq qilsanglar Men uningdin xursen bolimen, shan-sherepke érishimen, — deydu Perwerdigar.

⁹ — Siler köpni küttünglar, mana, érishkininglar az boldi; uni öyge épkelgininglarda, Men uni püwlep yoqattim; bu néme üçün? — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar

— Chünki Méning öyümning xarabe bolghinigha qarimay, öz öyüglarni sélishqa yügürüshüp yürüwatisiler.

¹⁰ Shunga üstünglarda asmanlar shebnemni bermeydu, zéminmu hosulini bermeydu;

¹¹ Men zémingha, taghqa, ziraetlerge, yéngi sharablargha, zeytun méyigha, tupraqning ündür-milirige, insanlargha, mal-waranlargha we qollardiki barliq ejirlerge qurghaqchiligni chaqirdim.

1:1 «Darius padishahning ikkinchi yili, altinchi aynning birinchi kuni» — «Darius padishah», yeni «Darius Xispastés» (miladiyedin ilgiriki 521-485-yillar). Bu kün miladiyedin ilgiriki 520-yili, 29-awghust idi. «Altinchi ay» — Muqeddes Kitabta yil, aylar tilgha élinghanda, Yehudiylarning kona kaléndari boyiche hésablinidu («Tebirler»nimu körtüng). «altinchi aynning birinchi kuni» — her aynning birinchi kuni héyt bolatti, Yérusalémda bu sözni anglighan kishiler belkim az bolmisa kérek. «bash kahin Yeshua» — «kahin» muqeddes ibadetxanida puqralar üçün mexsus qurbanliqni köydürgüchi xadim.

1:2 «Bu xelq: «Waqti kelmidi, Perwerdigarning öyini qurush waqti téxi kelmidi» — deydu» — muqeddes ibadetxanini qayta qurush xizmiti 15 yil ilgiri bashlanghanidi, biraq xelq bashqa ellerning tehditige uchrup, qurush xizmitidin qol tartqanidi («Ezra», 3-5-bablarni köring).

1:4 «taxtaydin bézelgen öyliringlar» — «taxtaydin bézelgen» dégen bu söz Tewratqa peqet Sulayman qurghan muqeddes ibadetxanining bézilishi we «Yehoahaz padishah»ning ordisinining bézilishini teswirlesh üçün bir qétim ishliitilgen. Shuningdin körimizki, xelqler belkim muqeddes ibadetxanini qurushqa 15 yil ilgiri teyyarlighan yaghachni hazir öz öylirini bézesh üçün ishletmekte. Shunga ularning ikki gunahi bar idi: (1) Xudaning öyini qurushni kéchiktürish; (2) Xudaning öyi üçün teyyarlap qoyulghan yaghachni öz öyliri üçün ishliitish.

1:6 Qan. 28:38; Mik. 6:14, 15.

1:10 «Shunga üstünglarda asmanlar shebnemni bermeydu» — shebnem, bolupmu 8- we 9-ayda pishidighan méwe yaki ashliqni yégleshtin saqlashta muhim rol oynaydu.

1:10 Qan. 28:23

1:11 «Men zémingha, taghqa, ziraetlerge, ... qollardiki barliq ejirlerge qurghaqchiligni chaqirdim» — «qurghaqchiliq»

¹² Shuning bilan Shéaltielning oghli Zerubbabel hem Yehozadakning oghli bash kahin Yeshua we xelqning qaldisining hemmisi Perwerdigar Xudasining awazigha, shuningdek Perwerdigar Xudasining Hagay peyghemberni ewetishi bilan, uning sözlirige qulaq saldi; xelq Perwerdigar aldida qorqti.

¹³ Andin Perwerdigarning elchisi Hagay Perwerdigarning xewirini xelqqa yetküzüp: — «Men siler bilan billidurmen» — deydu Perwerdigar, — dédi.¹⁴ We Perwerdigar Shéaltielning oghli, Yehudaning waliyisi Zerubbabelning rohini, shundaqla Yehozadakning oghli, bash kahin Yeshuaning rohini hem xelq qaldisining herbirining rohini qozghidi; ular samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Xudasining öyige kélip ishlidi.

¹⁵ Bu Darius padishahning ikkinchi yili, altinchi aynning yigirme tötinchi küni idi.

Ikkinchi wehiy — righbetlendürüş

2¹ Yettinchi aynning yigirme birinchi küni, Perwerdigarning sözi Hagay peyghember arqiliq kélip mundaq déyildi: ² — «Shéaltielning oghli, Yehudaning waliyisi Zerubbabelge, Yehozadakning oghli, bash kahin Yeshuagha hemde xelqning qaldisigha söz qilip ulardin: —

³ «Aranglardin eyni chaghdiki shan-sherepte bolghan bu öyni körgerlerdin kim bar? Siler hazir uninggha qandaq qaraysiler? Neziringlarda u héchnémige erzimeydu, shundaqmu?» — dep sorighin. ⁴ — Biraq hazir, i Zerubbabel, jasaretlik bol, — deydu Perwerdigar, — Yehozadakning oghli, bash kahin Yeshua, jasaretlik bol; zémindiki barliq xelq, jasaretlik bolup ishlenglar, — deydu Perwerdigar.

— chünki Men siler bilan billidurmen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

⁵ — Misirdin chiqqan waqtinglarda silerge ehde qilghan sözüüm we Méning Rohim aranglarda turup keldi; hergiz qorqmanqlar.

⁶ Chünki samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —

— Yene peqet azghina waqittin kéyin Men asmanlar, yer yüzi, déngiz hem quruqluqni tewritimen;

⁷ Men barliq ellerni tewritimen; netijide ellerning serxil etiwar nersiliri élip kelinidu. Men mushu öyni shan-sherepke toldurimen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

⁸ — Kümüş Méningki, altun Méningki, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar.

(ibraniy tilida «xoreb») hem «xarabe» dégenler bir-birige oxshap kétidighan sözler — Xudaning öyi «xarabe» bolsa, ulargha «xoreb» (qurghaqchiliq) bolidu.

1:15 «Bu Darius padishahning ikkinchi yili, altinchi aynning yigirme tötinchi küni idi» — Hagay bésharet bérip, xelq Xudaning öyide ish bashlighuche 23 kün ötti. Bu waqit hosul yighidighan pesil bolghachqa, ish belkim hosulni yighip bolghandin kéyin bashlanghan.

2:1 «Yettinchi aynning yigirme birinchi küni» — bu kün «kepiler héyti» («kepe tikish héyti»)ning eng axirqi küni bolup, xelqning köp bir qismi Yérusalémde bolghan bolush kérek.

2:3 «Aranglardin eyni chaghdiki shan-sherepte bolghan bu öyni körgerlerdin kim bar? Siler hazir uninggha qandaq qaraysiler? Neziringlarda u héchnémige erzimeydu, shundaqmu?» — Sulayman padishah salghan heywetlik muqeddes ibadetxana (miladiyedind ilgiriki 587-yili) Babil teripidin weyran qilinghan. Bu weqe Hagay söz qilghan waqittin 67 yil ilgiri bolghachqa, esli ibadetxanining shan-sheripi yéngi ibadetxanigha qaraydighan bezi bowaylarning ésidin chiqmighan bolushi kérek.

—«eyni chaghdiki shan-sherepte bolghan bu öy» we «uninggha qandaq qaraysiler?» dégen sözler ispatlayduki, Xuda neziride meyli Sulayman qurghan yaki bu waqittiki xelq qurghan ibadetxana bolsun, her ikkisini «bir» dep hésablaydu.

2:6 «... asmanlar, yer yüzi, déngiz hem quruqluqni tewritimen» — mushundaq sözler bashqa peyghember yazmiliridimu tépiliidu (mesilen, «Yeshaya» 13-bab, «Yeremiya» 4- hem 10-bab, «Yoél» 2-bab, «Nahum» 1-babta). Shübhisizki, bular «Perwerdigarning küni», yeni axirqi zamanni körsitidu.

2:6 Ibr. 12:26,27

2:8 «Kümüş Méningki, altun Méningki, — deydu ... Perwerdigar» — shu dewrde dunyadiki köp qisim altun-kümüş

⁹ — Bu öyning keyinki shan-sheripi eslidikidin zor bolidu, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar, — we Men mushu yerde aramlık-xatirjemlikni ata qilimen, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar»..

Üchinchi wehiy — Xudaning shepqiti we berikiti

¹⁰ Darius padishahning ikkinchi yili, toqquzinchi aynning yigirme tötinchi küni, Perwerdigarning sözi Hagay peyghember arqiliq kélip mundaq déyildi: —

¹¹ «Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: — Kahinlarga söz qilip ulardin Tewrat-qanuni toghruluq: —

¹² «Birsi tonining étikide «Xudagha atalghan gösh»ni kötürüp kétéwatqinida, uning étiki nangha, umachqa, sharabqa, zeytun maygha yaki herqandaq ash-ozuqqa mundaqla tégip ketse, undaqtu u nersiler «Xudagha atalghan» bolamdu?» — dep sorighin».

Kahinlar jawaben: «Yaq» — dédi.

¹³ We Hagay: «Birsi jesetke tégip «napak» bolghan bolsa, u bu ash-ozuqning qaysibirige tegse, undaqtu ash-ozuq napak bolamdu?» — dep soridi.

Kahinlar jawaben: «U napak bolidu» — dédi.

¹⁴ Andin Hagay jawaben mundaq dédi: — «Perwerdigar: «Emdi bu xelq, bu «yat el» Méning aldimdimu shundaqtur, ularning qollarida ishlengenlirining hemmisimu shundaqtur, shuningdek ularning shu yerde Manga herbir sunghanlirimu napaktur» — deydu..

¹⁵ — Emdi hazir köngül qoyup oylininglar —

Bügündin bashlap, mushu waqittin tartip körümlar — taki Perwerdigarning ibadetxanisidiki tash üstige yene bir tal tash qoyulghuche,¹⁶ shuningdin iliriki künlerde, birsi «yigirme

Pars iméyiesining qolida idi. Mezkur bésharetin azraqla bir mezgildin keyin, Pars impérori Darius teripidin: «Israilning etrapidiki yurtlardin impérotorga élinghan bajlarning chong bir qismini ayrip, bu pulni «Perwerdigarning öyini chirayliq yasash üçün ishliwish kérek...» dégen bir yarliq chüshürilgen «Ezra» 4-6-babni, shundaqla «qoshumche söz»imizni körüng).

2:9 «Bu öyning keyinki shan-sheripi eslidikidin zor bolidu» — bu bésharetning emelge ashurulushi nahayiti ajayib boldi. Söz köp bolghachqa, sherhini «qoshumche söz»imizge qoyduq.

2:9 Mis. 23:20-22; Yer. 31:31-34; Ez. 36:26-28; Mat. 3: 11-12; 11:10; 24:12-16; Mar. 1:2; Luqa 1:76; 7:27; Yuh. 2:13-17; Yesh. 40:3; Ibr. 8:6; 12:24

2:12 «Birsi tonining étikide «Xudagha atalghan gösh»ni kötürüp kétéwatqinida, uning étiki .. herqandaq ash-ozuqqa mundaqla tégip ketse, undaqtu u nersiler «Xudagha atalghan» bolamdu?» — «Xudagha atalghan gösh» (yaki «muqeddes gösh») — Musa peyghemberge chüshürilgen qanun boyiche, birsi Xudagha «gunah qurbanliq» («gunahni tilidighan qurbanliq»), «inaq qurbanliq» yaki «qurbanliq»ni qilghanda, bu qurbanliqlardin melum parche gösh qurbanliq qilmaqchi bolghan kishining yardimide bolghan kahingha ayrip bérilgen. Bu gösh «Xudagha atalghan gösh» (yaki «muqeddes gösh») dep atalghan, bu göshni peqet kahin we uning aailisidikiler yéyishke bolidu.

2:13 «Birsi jesetke tégip «napak» bolghan bolsa, u bu ash-ozuqning qaysibirige tegse, undaqtu ash-ozuq napak bolamdu?» — «napak bolghan» — Musa peyghemberge chüshürilgen qanun boyiche, birsi jesetke yaki jeset qoyulghan jaygha tegse, yaki bezi xil késel kishilerge tegse, «napak» dep hésablanghan. U bir mezgil (bezide bir kün, bezide bir hepte) ayrim turushi kérek idi. Ayrim turghandin keyin ghusul qilip (pütünley yuyunup) andin «pak» dep hésablanghan.

2:14 «Perwerdigar: «... ularning qollarida ishlengenlirining hemmisimu shundaqtur napak, démek, shuningdek ularning shu yerde Manga herbir sunghanlirimu napaktur» — deydu» — «shu yerde» dégen söz belkim «napak qollarida» dégenini körsitishi mumkin.

— «Perwerdigar: «Emdi bu xelq, bu «yat el» Méning aldimdimu shundaqtur, ularning qollarida ishlengenlirining hemmisimu shundaqtur, shuningdek ularning shu yerde Manga herbir sunghanlirimu napaktur» — deydu» — bu toluq söz Israilgha nahayiti éghir idi. Israil özi kapir bir «yat el» bolghan oxshaydu. Ulardiki xarebe bolghan muqeddes ibadetxanining özi ularning «perwayim pelek» dégendek bixudluq gunahlirigha guwah béridu. Musa peyghemberge chüshürilgen qanun boyiche, gunahlar peqet «qan tökülüp qilinghan qurbanliq»lar arqiliq «yépilghan» bolidu. Biraq muqeddes ibadetxanining özi xarabe bolup, ular sunghan qurbanliqlarni özlirining «napak qolliri» tüpeylidin «napak boldi» dések, emdi ular qandaqmu pak bolalaydu? «Kim napak nersilerdin pak nersini chiqiralaydu? — Héchkim!» («Ayup» 14:4). Peqet rehim-shepqetlik bir Xuda Özi napak xelqi üçün bir ish qilsa, andin qutqulghili bolidu. Emdi Xuda (15-ayet) ularning gunahlirini kechürüm qilip, ulargha ümid béridu. Uning qandaq yol bilen ularning gunahlirini kechürüm qilghanliq éytilmidi. Bu mesililerge bolghan jawab (yeni Xudaning axirida ademlerni gunahdin paklash üçün néme ish qilghanliq) peqet Injildin tépilidu.

2:15 «Ibadetxanisidiki tash üstige yene bir tal tash qoyulghuche...» — Hagay peyghember söz qilghandin keyin, xelq qayta qurulusning xizmitini yéngiwashtin bashlighan küngiche, yeni «ikkinchi yili, altinchi aynning yigirme tötinchi küni»

«Hagay»

küre»lik bir dōwe ashliqni alghili kelgende, mana peqet on kürila chiqti; birsı sharab küpidin ellik komzek alghili kelse, mana peqet yigirme komzek chiqti..¹⁷ Men qolliringlar bilen ishli- gen barliq ishliringlarda silerni judun, hal we möldür apetliri bilen urup keldim; biraq siler yénimgha qaytmidinglar..

¹⁸ Emdi ötünimenki, köngül qoyup oylininglar — bu kün, yeni toqquzinchi aynıng yigirme tö- tinchi künidin bашlap, mushu waqittin tartip, — yeni Perwerdigarning ibadetxanisining qayta quruluşini bашlighan künidin kényinki ishlargha köngül qoyup oylininglar;¹⁹ danlar ambar- gha yighildimu? Üzüm talliri, enjür, anar hem zeytun derexliri héch méwe bermidi. Biraq Men bu kündin bашlap silerni beriketleymen»..

Tötinchi wehiy — Axirqi zaman Zerubbabel toghruluq

²⁰ We Perwerdigarning sözi shu aynıng yigirme tötinchi küni Hagaygha ikkinchi qétim kélip mundaq déyildi: —

²¹ — Yehudagha waliy bolghan Zerubbabelge söz qilip mundaq dégin: —
— «Men asmanlarni, zéminni tewritishke temshiliwatimen;

²² Padishahliqlarning textini örwétimen, ellerning padishahliqlirining küchini yoqitimen; jeng harwiliri hem uning üstide olturghanlarni örwétimen; atlar we atliq eskerler, ularning herbiri öz qérindishining qilichi bilen mollaq atquzulidu..

²³ Shu künide — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar —
Men séni, yeni Shéaltielning oggli Zerubbabelni alimen, — deydu Perwerdigar — andin séni xuddi möhürlük üzükümdek qilimen; chünki Men séni talliwaldim, — deydu samawi qoshun- larning Serdari bolghan Perwerdigar»..

(27-Séntembr)giche dégenliktur.

2:16 «shuningdin ilgiriki künlerde, birsı «yigirme küre»lik bir dōwe ashliqni alghili kelgende...» — «ilgiriki» — Ibraniy tilidiki bu söz bezide «ilgiriki», bezide «kényinki» dégenni bildüridu. Qoshumche sözlirimizde «ilgiriki» dégen terjimimizning sewebini éytimiz.

2:17 «Men qolliringlar bilen ishli gen barliq ishliringlarda silerni judun, hal we möldür apetliri bilen urup keldim; biraq siler yénimgha qaytmidinglar» — Hagay peyghember mushu yerde Tewrat «Am.» 4:9ni neqil keltüridu.

2:17 Hag. 1:11

2:19 «...danlar ambargha yighildimu? Üzüm talliri... héch méwe bermidi. Biraq Men bu kündin bашlap silerni beriketleymen» — bu 16-19-ayetlerni qoshumche sözlirimizde tehlil qilimiz.

2:21 «Men asmanlarni, zéminni tewritishke temshiliwatimen» — bu sözler (we 22-ayet) 6-7-ayettlerdikige oxshash, belkim axirqi zamandiki ishlarni körsitidu.

2:22 Dan. 2:44-45; Yo. 2:10, 31; 3:15; Yesh. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Weh. 6:12-13.

2:23 «Men séni, yeni Shéaltielning oggli Zerubbabelni alimen,... andin séni xuddi möhürlük üzükümdek qilimen; chünki Men séni talliwaldim» — bu bésharetning emelge ashurulushini «qoshumche söz»imizde tilgha alimiz.

Qoshumche söz

Muqeddes ibadetxanining ehmiyiti

Bezi ayetlarning sherhliri

Bu yerde «muqeddes ibadetxanining Xuda aldida néme ehmiyiti bar?» — dégen mesile üstide köngül qoyup bir'az oylinish belkim paydiliqtur. Hagay peyghemberdin 400 yil ilgiri, Sulayman padishah tunji «muqeddes ibadetxana»ni qurup chiqqanda u: «**Xuda Özi rastla yer yüzide makan qilamdu? Mana, asmanlar bilen asmanlarning asmini séni sighduralmaydighan yerde, men yasighan bu öy qandaqmu Séning makaning bolalisun?!**» dédi («1Pad.» 8:27).

Xuda rastla «**adamlarning qolliri bilen yasighan bir öyni makan qilamdu?**» («Ros.» 7:48).

Xuda Özi bir chaghda Yeshaya peyghember arqiliq: —

**«Asmanlar méning textim,
zémin bolsa, ayaghlirimgha textiperdur,
Emdi manga qandaq öy-imaret yasimaqchisiler?
Manga qandaq yer aramgah bolalaydu?**

Bularning hemmisini Méning qolom yaratqan, ular shunglashqila barliqqa kelgen emesmidi?» dep sorighan («Yesh.» 66:1-2).

Bu ishlardin téximu ilgiri Xuda Israilgha zor küchlük möjizilerni körsitip Musa peyghemberning wasitisi bilen Misirdiki qulluqtin qutquzghanidi. U ularni chöl-bayawandin ötküzüp «Sinay téghi»gha yéteklep, shu yerde yene Musaning wasitisi bilen ulargha Öz muqeddes qanun we belgilimilirini tapshurghanidi. Shu yerde xelq Perwerdigarning Sinay téghi üstide güldürmamilar, chaqmaqlar, yer tewreshler, bulutlar hemrah bolghan dehshetlik huzurini körgen. Ularning Perwerdigarning huzurigha yéqinlishishi men'i qilinghan — derweqe ularningmu shu dehshetlik körünüşke yéqinlishish niyiti yoq idi! Muqeddes qanundiki bibaha danaliq bayliqliri Musagha tagh üstide tapshurulghandin kéyin, Perwerdigar derhal Musagha we pütün xelqge heyranuhes qalidighan bir ishni buyrughan. Buyruqqa qarighanda, bu ish Xudaning könglide muhim bolghan: — **«Kimning köngli hediye sunushni xalisa, uningdin Manga sunulidighan «kötürme hediye»ni tapshuruwélinglar... Ular Méning özliri arisida makan qilishim üçün ... Manga bir muqeddes turalghuni yasisun...»** («Mis.» 25:1-8).

Bu ish bizning chongqur oylinishimizgha erziydu. Sinay téghida Özini körsetkendek, yéqinlashqili bolmaydighan, qorqunchluq pak-muqeddeslik ichide turghan bir Xuda qandaqmu (we némishqa): **«Silerning aranglarda** (yeni Israildek gunahkar bir qowm arisida) **makanlashmaqchimen**» — deydu? Biraq ehwal heqiqeten shundaq idi.

Ular qurghan chédirning sirtqi körünüşidin we etrapidiki qorusidin qarighanda shahliq ordigha oxshighan yerliri yoq déyerlik, derweqe intayin addiy idi. Ikki yérim métr égziliktiki ap'aq libas qoruni orap turatti. Chédirning üstini öchke térisi, öchke térisining üstige déngiz yilpizi yaki délfín térisi qoyush bilen qaplighan. Biraq chédirning ichining hemmila yéride shox reng, yeni aq, kök, sösün, qizil we altun rengler körünetti. Ichidiki «muqeddes jay»da, altundin yasalghan bir chiraqqay nan tizilghan altun üstelni, altun xushbuydanni, kök, sösün, qizil yiptin we altun yip (sim)tin toqulghan «ichki perde»nimu nurlanduratti. Perde üstidimu

perishte sheklidiki altun keshte tikilgen birnechche «kérub» bar idi. Bu «ichki perde»ning keyni «eng muqeddes jay» idi. Shu yerge kirishke peqet «bash kahin»ning özi ruxsetlik idi, shundaqla peqet bir yilda bir qétim ruxset qilinatti.

«Eng muqeddes jay» ichide héchqandaq tebiy yoki sün'iy yoruqluq yoq idi, emeliyette uning hajiti yoq idi. Ichide héchqandaq buttek shekil, sûret, séyma-sizma yoki butsiman nerse yoq idi. Peqet bir sanduq bar idi. Sanduq «ehde sanduqi» dep atilatti; uning ichide Xudaning Musa peyghemberge tapshurghan, tash taxtaylarga oyulghan ehde permanliri bar idi. Sanduq yaghachtin yasilip altun bilen hellengenidi. Uning üstide «kafaret texti» («rehim-shepget texti»), yeni altun bir supa bar idi. «Kafaret texti»ning ikki teripining herbiride yaghachtin yasilip altundin hellengen, text üstige qaritilghan bir «kérub» (Xudaning jazasini yürgüzgüchi küchlük perishtisi)ning shekli bar idi. Biraq «kafaret texti»ning özi bosh turatti. Déginimizdek shu yerge héchqandaq yoruqluq kérek emes idi, chünki Xudaning Öz huzurida, «kafaret texti»ning üstide parlap turidighan tilsimat samawi bir nur körünetti. Yehudiylar bu nurni «shékeynah shan-sherep» dep ataytti. Xelq «muqeddes chédir»ning sirtqi qorusigha kirip qurbangahning yénida öz dua-tilawetlirini qilalaydu. Dua-tilawet qilishda herdaim Özining kechürüm qilinish, gunahtin paklinish hajitini yoki rehmet-ibadet qilishqa bolghan arzusini ipadileydighan muwapiq bir qurbanliqni kahinlarning wasitisi bilen sunush kérek idi. Xuda shundaqla muqeddes chédir arqiliq Özige yéqinlashishqa bir yol achqanidi.

Ehwal Sulayman padishahning dewrigiche 573 yil shu péti dawamlashqan (Muqeddes Kitabning bezi yerliride, xelqning Xudaning ghezipi astida turghan waqti jemi 93 yil bolup, u 573 yildin chiqiriwétilise, 480 yil qalidu). Shu chaghda Israil chöl-bayawandin ötüp sersan bolghan waqtigha xéli uzun bolghanidi, ular belki Pelestinde muqim olturaqlashqan. Eslide Sulaymanning atisi Dawut peyghember Xudaning öyini chédirdin muqimraq, Yérusalémgha héytlerni tebrikleshke chiqqan köp kishiler patqudek chongraq qilip yasishimiz kérek, dégen oygha kelgenidi. U shunglashqa mushundaq bir öyni qurushqa teyyarliqlarni bashlighanidi, biraq Xuda uninggha: Oghlung Sulayman bu xizmetni qilishi kérek, dep ayan qilghanidi. Ishlar shundaq boldi. Sulayman qurghan ibadetxana belkim shu dewrde yer yüzidiki eng heywetlik bina bolsa kérek. Beziler ibadetxanini körüş üçünla Yérusalémgha uzun seper qilghan. Qurush xizmiti tügigende, Sulayman padishah öyni Xudagha resmîy atap béghishlashqa xelqni yigheqanda, yuqirida neqil keltüriginimizdek: —

«Xuda Özï heqiqeten yer yüzide makan qilamdu? Mana, asmanlar bilen asmanlarning asmini séni sighduralmighan yerde, men yasighan bu öy qandaqmu séning makanigh bolalisun?!» dégen sözlerni éytti. («Padishahlar (1)» 8-bab)

Tewrattiki tarixiy xatiriler boyiche, uning duasi tügepla, ot asmandin chüshüp qurbangah üstidiki qurbanliqlarni köydüriwetti we Xudaning shan-sheripining nuri ademni yerge yiqitidighan derijide öyge toldi. Eslide «muqeddes chédir»da turghan tilsimat samawi «shékeynah shan-sherep» bolghan nur hazir Sulayman padishah qurghan ibadetxanining «eng muqeddes jay»ida parlaydighan boldi.

400 yildin kéyin, Ezakiyal peyghember qorqunchluq bir alamet körünüşni kördi. U «shékeynah shan-sherep»ning xelqning gunahi tüpeylidin muqeddes ibadetxanidin chiqip shimal terepke ketkenlikini kördi. Bu alamettin uzun ötmeyla Babil padshahi Néboqadnesar shimaldin kélip Yérusalém shehirini, jümlidin muqeddes ibadetxanini pütünley weyran qildi. Xuda Öz xelqige butperesliki, wapaszilqi we étiqadsizliqi üçün ulargha bolghan ghezipini

«Hagay»

körsetmekte idi. Yuqirida éytnimizdek ular 70 yil Babil impériyesige sürgün boldi. Andin kéyin «kirish söz»de teswirlengen ishlar yüz berdi: Pars impératori Qoresh impériyesidiki herqandaq sürgün bolghanlarga öz wetinige qaytishqa ruxset berdi, shuningdek Sulayman qurghan muqeddes ibadetxanini qayta qurushni buyrup, öz impériyesi üçün shu yerde dua qilinsun dep telep qildi («Ezra», 1:1-3-ayetni körüng).

Biz hazir Hagay peyghemberning qayta qurulghan ibadetxana toghruluq bésharetlirige ötimiz: —

Awwal 1-bab, 8-ayet: —«**«Taghqa chiqip, yaghachni élip kélinglar, öyni sélinglar; shundaq qilip Men uningdin kursen bolimen, shan-sherepke érishimen» — deydu Perwerdigar.**

Bu addiy bir buyruq, chüshinishlik bir wedidur. Biraq Xuda néme yolda ibadetxanida özige «**shan-sherepke érishidu?**». Tékestte xatirilengende, ibadetxanining eslidiki heywisini körgen bezi bowaylar hazir qolidiki cheklik matiryllargha qarap, peqet ishni dawamlashturghusi kelmigen. Hazirqi yérim qurulghan tamlar Sulaymanning qurghini bilen sélishturghuchiliki yoq; ularning qolida Sulayman teyyarlighinichilik altun-kümüş yaki hetta mismu nahayiti az idi. Shu peyette, Hagay arqiliq ulugh bésharet keldi: — (awwal 2-bab, 7-ayet): —

«Men barliq ellerni tewritimen; netijide ellerning serxil etiwar nersiliri élip kélínidu. Men mushu öyni shan-sherepke toldurimen».

Andin 2-bab, 9-ayet: —

**«Bu öyning kéyinki shan-sheripi eslidikidin zor bolidu,...
we Men mushu yerde aman-xatirjemlik ata qilimen».**

Halbuki, bu öyni qurup chiqqanda Xudaning «shékeynah shan-sherep»ining qaytip kélishi toghruluq héch xatire yoqtur. Asmandin héch ot chüshmidi, öy aldinqi qétim bolghandek héch is-tütekke toshmidi. Yehudiylarning kéyinki tarixliridimu «shékeynah shan-sherep»ning qayta kelmigenliki ochuq bayan qilinidu.

Uningdin kéyinki 500 yil mezgilde, Israil Pars impériyesige béqinishtin Grék impériyesige béqinishqa ötüp, yene Rim impériyesige béqinishqimu ötti. Rim impériyesi Hérod isimlik Édomluq bir kishini Israil üstige «padishah» bolushqa békitti. Emeliyette u padishah emes, belki Rimning bir qorchiqi idi; biraq u amalning bariche Yehudiy xelqini özige qayil qilmaqchi idi. Buning mumkinchiligi yoq déyerlik idi, chünki birinchidin u Yehudiy emes idi; uning üstige u Édomluq idi; Édomluqlar dewrdin-dewrgiche Yehudiy xelqi bilen düşmenlishop kelgen. Shundaqtimu u puqralarning qollishigha érishish üçün Zerubbabel qayta qurghan ibadexanini özi kéngeytip qayta qurushni qarar qildi. U shundaq qildi. Buninggha 46 yil ketti («Yuh.» 2:20ni körüng). Pütün yéngi ibadetxana 300 métr uzunluqta töt chasiliq bolup, ichide ichki, ottura, tashqi üç qorusi bar idi. Sirtqi tam 20 métr égzlikte bolup, uning üstide munarlar bar idi. «Rabbiylar» (Yehudiy «imam»lar)ning déyishiche, pütün imaret 210 ming kishini patquzalaytti. Ichki qoruda bir-birige tutash bolghan «muqeddes jay» we «eng muqeddes jay» sirtqi hoylisining témidin belkim yene 30 métr égzlikte turatti. Hemme jayning ichi-téshining köp yerliri mermer bilen qaplanghan yaki altun bilen hellengenidi. Pütün ibadetxana Yérusalémning Zion téghi üstige jaylashqanidi. Shu dewrgiche, shübhisizki, u yer yüzide qurulghan binalar arisida eng heywetlik imaret idi. Shunga: **«Bu öyning kéyinki shan-sheripi eslidikidin zor boldi»** dése bolamdu? Qiziq yéri shuki, «rabbiylar» birla awaz bilen bergen jawab: «Yaq!» idi.

«Hagay»

Chünki Xudaning Öz huzurini körsetken «shékeynah shan-sherep»i qaytmighanidi. Yene 40 yildin kéyin (miladiyedin kéyinki 70-yili) bu heywetlik ibadetxanimu Rim impériyesi teripidin weyran qiliwétildi. Eger Hagay peyghemberning bëshariti heqiqiy emelge ashurulghan bolsa, Hérod padishah ibadetxanini qayta qurghinidin ibadetxana weyran bolghuche bolghan mushu ariliqta Hagayning shu bëshariti qandaq emelge ashurulghandu? Buninggha Injil bizge éniq bir jawab béridu. Xudaning «shékeynah shan-sherep»i derweqe muqeddes ibadetxanigha qaytip kelgenidi. Biraq u parqirap turidighan tilsimat samawi bir nurning sheklide emes, belki bir shexsning sheklide — Reb Eysa Mesihning Özi idi.

Eysa Mesih xizmitini ashkara élip bérishqa bashlighanda, töwendiki weqe yüz bergen: — (Injil, «Yuh.» 2:13-22-ayet)

«Yehudiylarning ötüp kétish héytigha yéqin qalghanda, Eysa Yérusalémgha bardi. U ibadetxana hoylilirida kala, qoy we kepter-paxtek satquchilarni hem u yerde olturghan pul tégishküchilerni kördi. U tanidin qamcha yasap, ularning hemmisini qoy-kaliliri bilen qoshup ibadetxanidin heydep chiqardi. Pul tégishküchilerning pullirini chéchip, shirelirini örüwetti we paxtek-kepter satquchilargha:

— Bu nersilerni bu yerdin élip kétish! Atamning öyini soda-sétiq öyi qilishiwalma! — dédi. Buni körgen muxlisleri Zeburda mundaq pütülgünini ésige élishti:

«Séning muqeddes öyüngge bolghan otluq muhebbitim özümni chulghuwaldi!».

Shuning bilen Yehudiylar u ishlargha inkas bildürüp uningdin:

— Bundaq ishlarni qilghanikensen, qéni, bizge néme möjizilik alametni körsitip bérisen?! — dep soridi.

Eysa ulargha jawab bérip:— Ushbu ibadetxanini chuwuwetsenglar, Men üç kün ichide uni yéngiwashtin qurup chiqimen, — dédi.

Shuning bilen bu Yehudiylar yene Uninggha:

— Bu ibadetxanini yasawatqili hazirghiche qiriq alte yil ketken tursa, sen uni qandaqsige üç kündila qurup chiqalaysen?! — dédi.

Halbuki, Uning «ibadetxana» déginini Uning Öz ténini körsetkenidi. Shunga, U ölümدين tirilgendin kéyin, muxlisleri Uning bu déginini ésige aldi we shundaqla muqeddes yazmilardiki bu heqtiki bësharetke hemde Eysaning éytqan sözige ishendi».

Mesihning xelq aldidiki xizmitining axirida U oxshash ishni qildi: —

(biz Mattaning bu weqeler toghruluq bayanidin neqil keltürümiz — «Mat.» 21:12-16)

— «Emdi Eysa ibadetxana hoylilirigha kirip, u yerde élim-sétim qiliwatqanlarning hemmisini heydep chiqardi. Pul tégishidighanlarning shirelirini we paxtek-kepter satquchilarning orundqlirini örüp, ulargha:—

Muqeddes yazmilarda Xudaning: «Méning öyüm dua-tilawetxana dep atilidu» dégen sözi pütülgén; lékin siler uni bulangchilarning uwisigha aylاندuruwapsiler! — dédi.

Ibadetxana hoylilirida bolghanda qarighu we tokurlar Uning aldigha keldi, U ularni saqaytti. Lékin bash kahinlar bilen Tewrat ustazliri Uning yaratqan möjizilirini körüp we balilarning ibadetxanida: «Dawutning Oghligha hosanna-teshekkürler bolghay!» («i Reb, hazir Sen qutquziwatisen!») dep towlighinini anglap ghezeplendi.

Ular Uninggha: — Bu balilarning néme dewatqanliqini anglawatamsen? — dep soridi.

U ulargha: — Anglawatimen! Siler muqeddes yazmilardin shuni oqup baqmighanki, «Özüngge kichik balilar we bowaqlarning tilliridin medhiye sözlirini mukemmel qilding» dégenni oqup baqmighanmusiler? — dédi».

«Hagay»

Mushu künden boshlap, shan-shereplik axirqi bir heptide, Mesih Eysa herkünı muqeddes ibadetxanını ıgıleپ, ibadetxanını ıchını Özını ıjayıb telımlrı bılın toshquzup, késel-bımarlar üçhün möjızlernı yarıtıp turdı. Bu ishlar Injıl «Mat.» 21-23-babta, «Mar.» 11-12-babta, «Luqa» 19-21-babta xatırılengen. Xudanın «shékeynah shan-sherepı»ı heqıqeten muqeddes ibadetxanıgha qaytıp kelgenıdı — bıraق hakımlar we kahınlar unı étırıp qılmıdı. Peqet rosul Matta bızge uqturghandek kichik balılar unı tonup yettı. «**İbadetxanını ıkéyını shan-sherıpı berheq eslıdıkıdın zor boldı**» — chünkı özıdın (ıbadetxanıdın) ulugh bır zat, yenı del Xudanın «Kalamı» shu yerge yétıp kelgenıdı. Shu heptını ıaxırıda del shu hakımlar unı qolgha élıp kréstke mıxlıdı, del «teshnayımıız bar bolghan Xudanın shékeynah shan-sherıpı»nı chetke qaqtı. Lékın ishlar bunı ıgıleپ bılın tügıgını yoq; chünkı bu ishların ıgı hemmısı Xudanın Mesih Eysanı dunyanı ıgı barlıq ıgunahlırını yuyıdıghan qurbanlıq qılıştıkı mukemmel pilanı we meqsıtı bılın bolghan.

Bashqa bır sorunda Eysa Mesih mundaq dédı: («Mat.» 12:5-6)

«**Sıler Tewrattın shunı oqup baqmıghansılerkı, ibadetxanıda ishleydıghan kahınlar shabat künlrı (aram élısh künlrı) ishlep shabat tertıpını buzsimu, ıgunahqa buyrulmaydu. Bıraق men shunı sılerge éytıp qoyaykı, bu yerde ibadetxanıdınmu ulugh bırısı bar**».

U derweqe ibadetxanıdınmu ulugh — chünkı Injıl bızge ögetkendek —

«**Hemmıdın burun «Kalam» bar ıdı; Kalam Xuda bılın bılle ıdı hem Kalam Xuda ıdı. U hemmıdın burun Xuda bılın bılle ıdı. U arqılıq barlıq mewjudatlar yarıtıldı we barlıq yarıtılghanların ıhécbırı Unı ıgırsız yarıtılghan emes... «Kalam» insan boldı hem arımızda (grék tilıda, chédır tıkkendek) makanlashtı; we bıız Unı ıgı shan-sherıpıge qarıduq — u shan-sherep bolsa, Atını ıgı yénıdın kelgen, méhır-shepqet we heqıqetke tolghan bırđınбір yégane Oghlını ıgıdır**» («Yuhanna» 1-babtı).

Özi Xuda bolghan «Kalam»nı ıgı yalqunluq shan-sherıpı «chédır bolghan» bır insan té ıne ıgı chömkıdı — del Xuda éytqandek: «**xelq arısıda makanlıshışım üçhün Manga bır muqeddes makan-chédır yasalsun...**». Xuda insanlar bılın bılle bolushnı xalaydu; gerche hemmı ıgı Adem’atımızdın bashlap ıgunahkar bolup yashıghan bolsaqmu, bu unı ıgı özgermes meqsıtı bolup kelgenıdı. U eslı insanıyetnı Özi bılın bolıdıghan dostluq we ortaqlıshış üçhün yarattı. Mesıhning kréstke mıxlınısh qurbanlıqı arqılıq bu dostluq we munasıwetnı eslıge keltürgılı bolıdu — munasıwet hetta Adem’atımıız tonup yetmıgen ulugh bır derıjıde bolıdu. Dawut padıshahnı ıgı oghlı Sulayman muqeddes ibadetxanı ıgı qurghandek, Dawut padıshahnı ıgı téxımu ulugh oghlı Mesih Eysa ölıp tırılğendın kéyın, téxımu ulugh muqeddes ibadetxanı ıgı qurushqa bashlıdı. Bız yuqırıda neqıl keltürgendek: —

«**Ushbu ibadetxanı ıgı chuwuwetsenglar, Men üç kün ıchıde unı yé ıgı ıgıwashtın qurup chıqımen, — dédı.**

Shunı ıgı bılın bu Yehudıylar yene Uninggha:

— **Bu ibadetxanı ıgı yasawatqılı hazırghıche qırıq alte yıl bolghan tursa, sen unı qandaqsıge üç kündıla qurup chıqalaysen?! — dédı. Halbuki, Uning «ıbadetxana» dé ıgı ıgı Uning Öz té ıne ıgı kórsetkenıdı**».

«**İbadetxana bolghan öz té ıne**»nı ıgı quruluşı U ölıp üçınçı künde yé ıgı té ıne ıgı tırılıshı bılın qaytıdın bashlanghan. Bıraق téxımu ıgı ayayıb yéri shuki, Uninggha ishengen, Xudanın Muqeddes Rohını qobul qılghanların ıgı herbırı Muqeddes Rohnı ıgı wasıtısı bılın shu tenge tewe, yer yüzıde turghan bır ezası qılınıdu.

«Hagay»

«Shunga shuningdin boshlap siler musapirlar, yaqa yurttikiler emes, belki muqeddes bendilerge wetendash bolisiler, Xudaning öyidikiliridin bolisiler; siler rosullar we peyghemberler bolghan ulning üstige qurulmaqtisiler; binaning «burjek téshi» bolsa Eysa Mesih Özidur; Uningda pütkül bina puxta jipsilashturulup, Rebde muqeddes bir ibadetxana bolushqa ösüp barmaqta. Silermu qoshulup Uningda Xudaning bir turalghusi bolushqa Rohta birleshtürülüp qurulmaqtisiler»

(Injil, «Ef.» 2-babtin).

Mana Xudaning ebedil'ebed özgermes meqsiti — bir muqeddes ibadetxana — rext, xish, tash, hetta mermer yaki altundin yasalghan emes, belki Özini söygen «hayat tashlar» bolghan kishilerdin yasalghan bir ibadetxanida makanlishishtin ibarettur. U Rohi arqiliq ularning roh-qelbide turidu, ular del Uning xalighan «hayat ibadetxana»sidur.

Injil, «1Pét.» 2:5: —«**Siler özünglarmu tirik tashlar süpitide bir rohiy ibadetxana qilinushqa, Xudani xursen qilidighan rohiy qurbanliqlarni sunidighan muqeddes kahin qataridikiler bolushqa quruluwatisiler**».

Mana bu Xudaning ezeldin bar bolghan meqsiti. Hagay peyghember bésharet bergen ibadetxana shu meqsetning emelge ashurulushining aldinqi teyyarliqi, shundaqla nezirimizni Xudaning nishanliri üstige merkezleshtürüshimiz üçün birxil «bésharetlik süret»tur. Bu meqsetni algha sürüsh üçün Hagay we Xudaning sözige itaet qilghan shu dewrdikilerge minnetdarmiz.

2-bab, 7-ayettiki «**Men barliq ellerni tewritimen; netijide ellerning serxil etiwari nersiliri élip kélidin. Men mushu öyni shan-sherepke toldurimen**» dégen sözlerning toluq menisi we sherepliki peqet Mesih Eysa dunyagha qaytip kelgende körüldü.

«Xudaning awazi» we «peyghemberning sözliri» üstide (1:12)

Hagay kitabida özining xelqlerge bésharet bergenliki teswirlinidighan töwendikidek muhim bir mezmunnı bayan qilidu. Xelq awwal Xudaning awazigha, andin uning sözlirige qulaq salidu (we itaet qilidu): —

«**Shuning bilen Shéaltielning oghli Zerubbabel, Yehozadakning oghli bash kahin Yeshua we xelqning qaldisining hemmisi Perwerdigar Xudasining awazigha, shuningdek Perwerdigar Xudasining Hagay peyghemberni ewetishi bilen, uning sözlirige qulaq saldi; xelq Perwerdigar aldida qorqti**».

Birinchiside körsitilgini «**Perwerdigar Xudasining awazi**», ikkinchiside körsitilgini «**Hagay peyghemberning sözliri**» idi. Bu ayet bizge heqiqet bilen xataliqni perq étishke yordam bérighan bir achquchni teminligen oxshaydu. Melum bir peyghember yaki Xudaning xewirini toghra yetküzidighan heqiqiy telim bergüchi Xudaning sözini qilghanda, uni anglighuchi kishilerning roh-qelbidimu öz heqiqitini testiqawatqan «Xudaning awazi» anglinip turidu. Bu awazni qulaq bilen anglighili bolmaydu, u belki heqiqetni bildürighan, tonutup yetküzidighan birxil jimjit ichki awazdin ibaret. Awaz ademning wijdanidek sözleydu; biz wijdanning özini «Xudaning awazi» désekmu bolidu. Shunga birsi telim bergende yaki bésharet bergende uning dégenlirini testiqalaydighan Xudaning ichimizde söz qilidighan awazinimu izdep anglashimiz kérek. Bu testiqash bolmisa, shu kishining sözliri herqanche

«Hagay»

heywetlik yoki pasahetlik bolsimu, sözlügichining élip kelgini Xudaning sözi bolmaydu. Herbir telim bergüchi bezi ehwal astida Xudaning sözlirini öz söz-pikriliri bilen arilashturup éytidu, elwette; qandaqla bolmisen biz Xudaning Özidin néme kelgenlikini testiqlishini kütüshimizgha toghra kélidu; chünki Xudaning söz-kalami Özige nahayiti qimmetliktur. Bu nuqta töwendiki ayetlerde ispatlinidu: —

(1:13-14)

«Andin Perwerdigarning elchisi Hagay Perwerdigarning xewirini xelqge yetküzüp:—

«Men siler bilen billidurmen» — deydu Perwerdigar, — dédi.

We Perwerdigar Shéaltielning oghli, Yehudaning waliyisi Zerubbabelning rohini, shundaqla Yehozadakning oghli, bash kahin Yeshuaning rohini hem xelqning barliq qaldisining rohini qozghidi; ular samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar Xudasining öyige kélip ishlidi».

Xelq Xudaning Hagayning sözlirini testiqlawatqanliqini öz rohlirigha salghanliqini bilip yetti, shunga tapshurulghan wezipini ada qilishqa qozghaldi. Hagay ular qiyinchiliqqa uchrichinining sewebini silerning ishenchsizlikinglar, Xudaning xizmitini birinchi orungha qoymighininglardin, dep bayan qilghanidi. Bu xelqge nisbeten, birinchidin, qiyinchiliqning shu sewebtin bolghanliqi («tasadiyiyliqtin» emes) toghruluq ular köreleydighan héchqandaq ispat yoq idi; ikkinchidin, özlirining öy sélish ishlirini we déhqanchiliq ishlirini tashlap qoyup, ibadetxana qurulusini bashlisa, ehwallirining yaxshilidinighanliqi yaki yaxshilanmaydighanliqi toghruluq ular köreleydighan héch ispat yoq idi. Emeliyette bolsa, üç ayghiche héchqandaq ispat bolmaytti. Biraq ular Xudaning awazini könglide anglighan; bu ular üçün kupaye idi. Xuda emdi ularning iman-ishenchini körüp, uni testiqlap, xursen boldi.

Xelqning iman-ishenchining sinilishi

Hagayning 29-Aghustta bergen birinchi bésharitidin kéyin, xelq qurulusni bashlighuche 23 kün ötüp ketti. Bu kéchiktürüsh belkim méwe hosulining qalduqini élish üçün bolghan bolsa kérek. Emdilikte u yaxshi hosul bermigen, belki hosuli yoq déyerlik bolghan bolushi mumkin (2:16-17-ayetler). Ular ishleshke kirishken bir aydin kéyin, yeni «kepe tikish» héytining axirqi künide, Hagaygha ularni righbetlendürüshke yene bir söz chüshti. Bu bésharet munu dadil gepni ichige aldi: —

««Kümüş Méningki, altun Méningki» — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar».

Andin texminen ikki aydin kéyin, 18-Dékabr Hagay yene bir sözni ulargha éytti. Biz bu yerde toluq neqil keltürimiz: — (2:10-19din)

«Darius padishahning ikkinchi yili, toqquzinchi aying yigirme tötinchi künü, Perwerdigarning sözi Hagay peyghember arqiliq kélip mundaq déyildi: —

«Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar mundaq deydu: —Kahinlargha söz qilip ulardin Tewrat-qanuni toghruluq: —

Birsi tonining étikide «Xudagha atalghan gösh»ni kötürüp kétiwatqinida, uning étiki nangha, umachqa, sharabqa, zeytun maygha yaki herqandaq ash-ozuqqa mundaqla tégip ketse, undaqta u nersiler «Xudagha atalghan» bolamdu?» — dep sorighin».

Kahinlar jawaben: «Yaq» — dédi.

«Hagay»

We Hagay: «Birsi jesetke tégip «napak» bolghan bolsa, u bu ash-ozuqning qaysibirige tegse, undaqa ash-ozuq napak bolamdu?» — dep soridi.

Kahinlar jawaben: «U napak bolidu» — dédi.

Andin Hagay jawaben mundaq dédi: — «Perwerdigar: «Emdi bu xelq, bu «yat el» Méning aldimdimu shundaqtur, ularning qollirida ishlengenlirining hemmisimu shundaqtur, shuningdek ularning shu yerde Manga herbir sunghanlirimu napaktur» — deydu» (2:10-14).

Izahatlimimizda biz Musa peyghemberge chüshürülgen qanun boyiche, kishilerni «pak» yaki «napak» qilidighan bezi ishlar üstide toxtalduq. Emdi peyghember mushu yerde bu toghruluq néme telim bériwatidu? Néme ish arqiliq xelq «napak» boldi?

Déginimizdek xelq ishqa kirishkenidi. Xuda buningdin xursen bolup: «**Méning Rohim aranglarda bolup keldi**» — dédi. Biraq bezi kishilerning kallisida: «Muqeddes ibadetxanini qursaq, «Xudagha yadrem qilghan bolimiz», «Xudagha iltipat qilghan bolimiz»» dégendek éghir bir xata uqum bar idi. Ibadetxana pak-muqeddes bir bina emesmu? Uni qurup chiqish nahayiti «sawabliq ish» emesmu, ularni Xuda aldida «sawab»qa érishtüridighan, bizni «pak-muqeddes qilidighan» («Xudagha ataydighan») ish emesmu?

Peyghemberning telimi ademni bulghaydighan bu xataliqni ulardin xaliy qilish üçündür. Ishning méghiz-mahiyiti del bu kishilerning oyining eksiche idi. Ibadetxanining pak-muqeddesliki uni qurghuchilargha ularning ibadetxanigha «téghish»i arqiliq ötken emes. Pak-muqeddeslik «yuqturulidighan» bir nerse emes. Biraq napakliq we buzuqluq eksiche del shundaq. Ular 70 yil sürgün boldi. Ular özlirini sürgün qildurghan tekebburluq we ishenchsizlik gunahidin paklanduruldumu, uningdin xaliy boldimu? Derweqe ular on besh yildin kéyin «qayta qurulush» ishini bashlighan. Bu yaxshi ish, elwette. Biraq ular némishqa on besh yil ishenchsizlik ichide turidu? Ular bu ishenmeslikning éghirliqini tonup yetkenmu? Ular Xudaning bu ishta ularni kechürüm qilip, téghishlik bolghan téximu éghir jazani chüshürmey, ulargha rehim-shepqtini körsitidighanliqini bilip yetkenmu? U yene ularning ibadetxanigha teyyarlighan yaghachni öz öylirini bézeshke ishletkenlikini tilgha almighan. «Iltipat qilghuchi» ular emes, belki Xudadur. Ular uning aldida hetta bir «yat el»dek idi. Ular öz Xudasi aldida heqiqiy napak ehwalini tonup yetmise, undaqa ular del quruwatqan muqeddes öy, shu yerde qilmaqchi bolghan qurbanliqlar, shuningdek alte hepte ilgiri yerge chachqan uruqmu ishenchsizliki, tekebburluqi arqiliq bulghanghan bolidu. «**Öz gunahlirini yoshurghan kishi ronaq tapmas; biraq ularni tonup iqrar qilip, ulardin waz kechken kishi rehim-shepqetke érisher**» («Pend.» 28:13).

Xuda ulargha yéngi bir bashlinish pursitini bermekchi we buninggha ispat teminlimekchi. Ulargha bu ish üstide chongqur oylinish dewet qilindi: —

(2:15-17)

«— Emdi hazir köngül qoyup oylininglar — бүгүндін башлап, mushu waqittin tartip körünglar — taki Perwerdigarning ibadetxanisidiki tash üstige yene bir tal tash qoyulghuche, shuningdin ilgiriki күнлерде, birsi «yigirme күре»lik bir döwe ashliqni alghili kelgende, mana peqet on күрila chiqti; birsi sharab күpidin ellik komzek alghili kelse, mana peqet yigirme komzek chiqti. Men qolliringlar bilen ishligen barliq ishliringlarda silerni judun, hal we möldür apetliri bilen urup keldim; biraq siler yéningha qaytmidinglar».

Xelq bu künni éside tutushi kérek we shu kündin bashlap Xudaning ularning ziraetliri üstige chüshüridighan berikitini bayqishi kérek. 9-ayning 24-küni (18-dékabr)giche ularning

«Hagay»

ishlirida roshen özgirish bolmidi. Ularning tealluqatlririda, qilghan ishlirida héch beriket bolmidi. Halbuki, xelq ibadetxanini qurushtin qol üzmei, sadiqliq bilen ishliwerdi. Hazir Xuda ulargha «yéngi bashlinish» béridu; biraq bilip yétishi kérekki, beriket ularning «sawabliq ishlar»i arqiliq emes, belki Uning méhri-shepqiti bilen bolghanidi.

Shunga Xudaning sözi dawamlashidu: —

(2:18-19)

«Emdi ötünimenki, köngül qoyup oylininglar — bu kün, yeni toqquzinchi aynning yigirme tötinchi künidin boshlap, mushu waqittin tartip, — yeni Perwerdigarning ibadetxanisining qayta quruluşini bashlighan künidin kéyinki ishlargha köngül qoyup oylininglar; danlar ambargha yighildimu? Üzümleri, enjür, anar hem zeytun derexliri héch méwe bermidi. Biraq Men bu kündin boshlap silerni beriketleymen».

Ularning (Séntebr we Öktebrdiki) méwe hosuli yoqqa chiqqan bolsimu, ular alte hepte ilgiriki chachqan uruqlardin mol hosul chiqidu; bu bolsa köp beriketning bashlinishi bolidu.

Bu bésharettin uzun ötmey, intayin heyran qalarliq ish yüz berdi. Weqe «Ezra», 4-6-babta xatirlengen, bolupmu 6-bab, 8-12-ayetni körüng. Eslide 15 yil ilgiri, Israilning etrapidiki nurgun xelqler ularning Xudaning öyini qaytidin qurushigha qarshi chiqip, Pars impératori Atarkserksisqa töhmet qilidighan bir shikayet xétini yollighanidi. Atarkserksis mushu xetke ishinip, xizmetni toxtitish kérek dégen bir yarliqni chüshürgenidi. Emdi hazir ishni qaytidin bashlighandin kéyin, del mushu etrapniki el-yurtlar yene: «Yehudiylar permanlirigha boysunmay, bu ibadetxanini qayta qurmaqta, ularni jazalashliri kérek» dégendek erz-shikayetlerni yézip yéngi impérator Dariusqa yollidi. Xan bolsa bu erz-shikayetlerni yüzeki bir terep qilmidi, belki ibadetxanigha dair barliq memuriy xatirinamilerni tepsiliy tekshürüşni buyrudi. Ordidin birnechche yüz kilometr yiraqliqta bolghan bir jaydin, impérator Qoreshning esli yarliqining bir köchürmisi tépildi. Bu yarliqta derweqe ibadetxanini qayta qurush zörür déyilgenidi. U «Médiyaliqlar we Parsliqlarning belgilimisi» bolup, qaide-yosun boyiche uni héch özgertkili bolmaytti. Shunga Darius derhal bu xizmetke qarshi chiqqanlarga:

«Siler u yerdin néri kétinglar! Xudaning öyining quruluşi bilen karinglar bolmisun! Yehudiylarning bash waliysi bilen Yehudiylarning aqsaqallirining Xudaning bu öyini eslidiki ornigha sélishigha yol qoyunglar.... Padishahliq xezinisige tapshurulghan baj kirimidin siler kéchiktürmey shu ademlerge toluq xirajet ajritip béringlar, quruluş héch toxtap qalmisun... Xudagha köydürme qurbanliq sunushqa, meyli torpaq bolsun, qochqar yaki qozilar bolsimu, shular bérilsun... Kahinlarning belgiligini boyiche bughday, tuz, sharab yaki zeytun maylar bolsun shularning birimu kem qilinmay, her küni temin étip turulsun!» («Ezra» 6:1-12, qisqartip élini) dégen bir yarliqni chüshürdi! Hagaygha ikki ay ilgiriki chüshken yuqiriqi bésharet buning bilen toluq delillendi: **«Kümüş Méningki, altun Méningki» — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar».**

Xelq righbetlendirülüp, rohiy medetke ériship, xizmet dawamlashturldi; töt yérin yildin kéyin, yeni Darius impératorning altinchi yilida ibadetxana püttürüldi («Ezra, 6-babni körüng).

Axirida Zerubbabelge bérilgen söz toghruluq

«Hagay»

(2:20-21)

«Perwerdigarning sözi shu ayning yigirme tötinchi küni Hagaygha ikkinchi qétim kélip mundaq déyildi: —

— Yehudagha waliy bolghan Zerubbabelge söz qilip mundaq dégin: —

— «Men asmanlarni, zéminni tewritishke temshiliwatimen».

Bu yerde we 6-ayette déyilgen «tewritish» axirqi zamandiki weqelerni körsitidu. Tewrat, «Yeshaya» 13-babta oxshash ishlar teswirlinidu. Shu künide barliq nerse-shey'iler tewritilidu, tewrinip yoqilidu; peqet Xudaning tewretkili bolmaydighan tewrenmes padishahliqigha tewe bolghan ish-shey'ilerla tewrenmey, qalidu («Ibr.» 12:25-28).

(2:22)

«Padishahliqlarning textini örüwétimen, ellerning padishahliqlirining küchini yoqitimen; jeng harwiliri hem uning üstide olturghanlarni örüwétimen; atlar we atliq eskerler, ularning herbiri öz qérindishining qilichi bilen mollaq atquzulidu».

Mushu yerde biz köp padishahliqlarni bayqaymiz, lékin olturidighan birla text bar. Ishinimizki, bu «text» dejjalningki, u köp padishahliqlarni bashquridu, axir béríp Mesihning qaytip kélishi bilen weyran bolidu.

(2:23)

«Shu künide — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar —

Men séni, yeni Shéaltielning oghli Zerubbabelni alimen, — deydu Perwerdigar — andin séni xuddi möhürlük özükümdék qilimen; chünki Men séni talliwaldim, — deydu samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigar».

«Shu künide» — bu axirqi zamanda; bésharet Zerubbabelning tirilishini körsitidu. Padishah özining möhürlük özükidin ayrilsa bolmighindek, Zerubbabel Xudagha intayin yéqin bolidu, shuningdek Xuda Öz padishahliqida uni alahide ishlitidu.

Eysa Mesih Dawutning ewladi bolghan Zerubbabelning ewladidur. Zerubbabel köp jehetlerde bizge Mesih Eysaning birxil siymasini mujessemleshturidu; u Xudaning yéqini bolup, Uning xelqige bash bolup, Xudaning muqeddes ibadetxanisining ul salghuchisi hem püttürgüchisidir. Hazir hemmimiz Zerubbabel qurghan ibadetxanining bir qismi emes, belki Reb Eysa Mesih quruwatqan, eng ulugh ibadetxanining bir qismi bolush pursitige muyesser boluq! Qiyamet künide qedirlik oqurmenlirimizning herbiri bu ebediy ibadetxanida tépilsun!

Amin!